

forms. The author comes to the conclusion that the apical variant of vibrant /r/ is a central element of the class of lingual vibrants. The perceptual criterion is fundamental to understand the nature of the links between predorsal vibrant and its variable forms.

Key words: rothic sounds, lingual vibrant, apical alveolar vibrant, uvular vibrant.

УДК 811.581

I. Несина, аспірант,

КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ КИТАЙСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ ЗІ СФЕРИ МИСТЕЦТВА В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті розглянуто особливості адаптації китайських запозичень, що стосуються сфери мистецтва в українській мові, зокрема з цієї тематичної групи виокремлено мікрогрупи, виявлено причини запозичення, визначено ймовірне джерело походження таких запозичень та частотність їх вживання.

Ключові слова: китайська та українська мова, запозичення, адаптація, лексико-семантичні групи, тематичні групи.

Одним з актуальних аспектів у дослідженні лінгвістики є вивчення лексичних одиниць як елементів системи. Саме такий підхід обумовлює розкриття глибинних структур семантики, що є дуже важливим. Однак вивчення лексичного складу мови пов'язано, як відомо, з низькою трудністю. Обов'язковим і важливим етапом на шляху до глибокого і всебічного вирішення цих проблем – це попереднє вивчення відповідного матеріалу у змістовних масштабних дослідженнях. У центрі подібних досліджень повинно знаходитись слово, адже воно є особливим мікросвітом, у якому відображується шматочок реальної дійсності.

Системна організація лексики проявляється у присутності у ній об'єднань слів, що характеризуються певною спільністю значень. Такі об'єднання слів отримали назву лексико-семантичних парадигм (груп) та тематичних груп. Ф.П. Філін одним з перших відзначив, що «положення про словниковий склад мови як про систему різних лексико-семантичних груп (або рядів, розрядів) слів є одним з поширених у лінгвістиці», але, на жаль, «під цими групами маються на увазі зовсім різні явища: об'єднання слів на основі спільності граматики-семантичних значень, спільності значень словотворчих засобів і т.д., які не є прямим об'єктом власне лексикології, хоча і грають важливу роль у лексико-логічних дослідженнях» [1: 32].

У «Нарисах з теорії мовознавства» Ф.П. Філін розглядає поняття «тематична» і «лексико-семантична» групи, але чітких кордонів між ними не проводить. Він стверджує, що в тематичних групах все залежить від того, які ознаки об'єднують слова в класифікацію. У тематичні групи, на думку лінгвіста, можуть входити як їх основні частини, так і лексико-семантичні групи: «в рамках однієї тематичної групи існують більш дрібні, але

тісно спаяні між собою лексико-семантичні групи слів» [1: 232]. Отже, тематична група - це більш широке судження, ніж лексико-граматична. Аналізуючи особливості вживання в мові тематичних і лексико-семантичних груп, Ф.П. Філін виділяє загальне та різне в цих поняттях: загальне - те, що значення слів, що входять до складу даних груп, відображають пізнання об'єктивної дійсності, різне - лексико-семантичні групи слів являють собою продукт законів і закономірностей розвитку лексичної семантики мови, тоді як склад тематичних груп слів залежить тільки від рівня знань того чи іншого народу, від уміння класифікувати явища дійсності, які отримали свої словникові позначення.

Ми вважаємо, що китайські запозичення у сучасній українській та російській мові доцільно поділити на тематичні групи слів (ТГС), адже саме така класифікація дозволяє зробити висновки про характер і сфери функціонування запозичень, встановити зв'язок між процесом запозичення слів і процесом запозичення реалій, визначити співвідношення загальноновживаної і спеціальної запозиченої лексики у різних галузях людської діяльності.

Враховуючи викладене, можна запропонувати наступне робоче визначення ТГС. Під ТГС ми розуміємо об'єднання слів у межах певної теми, які ґрунтуються не на лексико-семантичних зв'язках, а на класифікації самих предметів і явищ. Слова в таких групах пов'язані так само, як пов'язані названі ними реалії зовнішнього світу.

У лінгвістиці виділяють такий метод дослідження як прийом тематичних груп. Це спосіб дослідження лексики, за допомогою якого на основі тієї чи іншої предметно-тематичної віднесеності підбирається сукупність слів, яка піддається спеціальному вивченню [2: 290]. Саме цей метод дослідження ми використовуємо для аналізу запозичень з китайської мови.

Тематичні групи складаються на основі, в першу чергу, субстантивної лексики. Лексеми, об'єднані в тематичні групи, досліджуються за допомогою різних методик: застосування енциклопедичних характеристик; виявлення значення і компонентного складу; аналіз лексико-семантичних груп; добір синонімічних рядів.

Ми пропонуємо аналізувати ТГС за наступним алгоритмом:

1. виділити ТГС на основі предметно-тематичної співвіднесеності;
2. виокремити зі складу ТГС мікрогрупи – дрібніші об'єднання, що дають уявлення про системний характер ТГС;
3. визначити причини запозичення;
4. визначити ймовірне джерело походження запозичення;
5. визначити частотності вживання запозичення.

У процесі дослідження запозичень з китайської мови в українську ми виокремили ряд ТГС, однією з яких є група, якій ми дали назву «Китайська лексика мистецтва».

Китайське мистецтво є одним із найдавніших у світі, його історія налічує понад 5000 років. За цей час китайці створили багато літературних, музичних та художніх шедеврів. Китайське мистецтво розвивалося окремо від європейського, тому літературні, музичні та художні жанри, виражальні засоби, самі інструменти дуже сильно відрізняються від європейських. Зрозуміло, що певні спільні риси між ними простежуються, але загалом мистецтво у Китаї має своєрідні особливості, які притаманні лише йому.

Лексичні одиниці, представлені у цій групі, були відібрані методом суцільної вибірки із словників, енциклопедій та критичних праць на тему китайської літератури, музики та образотворчого мистецтва.

Китайську лексику мистецтва можна поділити на 3 мікрогрупи:

1. Лексика, що стосується китайської літератури;
2. Лексика, що стосується китайської музики;
3. Лексика, що стосується китайського живопису.

Розглянемо ці мікрогрупи більш детально.

Історія китайської літератури починається близько 3500 років тому. Цзягувень – найдавнішу пам'ятку китайської писемності – датують 1400 роком до н.е. За цей час китайська література пройшла довгий шлях від елементарних ворожильних написів до величних класичних романів, від примітивних спектаклів на ринкових площах до Пекінської опери.

Причинами запозичення такої лексики є підсилення цікавості до китайської літератури з боку західних літераторів, що не оминувало й вітчизняних літературознавців [3]. Дедалі частіше у літературознавчих журналах з'являються статті на тему китайської літератури та виходять друком переклади з літературознавчим коментарем (праці Я.В. Шекери, Н.В. Коломієць і т. д.) [4]. Китайська літературна традиція розвивалася окремо від західної, тому для неї є характерними власні жанри, аналоги яким важко знайти в українські чи російській мовах.

Джерелом таких запозичень є безпосередньо китайська мова, адже сучасні дослідники мають можливість звернутися до Китаємовних джерел, не потребуючи для цього посередництва перекладачів.

Через вузьку спеціалізацію запозичення зі сфери літератури не є дуже розповсюдженими і не входять до активного складу української мови, проте про пекінську оперу, юанську драму, оди фу та жанри ци і ши, напевне, чув кожен.

Китайські запозичень, що стосуються літератури, можна умовно поділити на категорії: амплуа пекінської опери – *дань, лаошен, мо, сяошен, удань, хуадань, цін, цін'ї, чоу, шен*; літературні жанри - *байсі, біцзі, гра про цаньцзюня, туши, івень, наньсі, пекінська опера, пінхуа, пяньвень або силювень, саньвень, сецзи, сяоши, сяошо, фу, хуабень, цзацзюй, цзашо, цзінцзюй, цюй, чжанхуейті сяошо, чжигуай сяошо, чжугундяо, чуань-ці, юанська драма, юаньбень, юефу, юецзюй, яньї*; віршовані жанри - *дуаньши, люйши, маньци, новий регулярний вірш, нові вірші, пайлюй, саньцюй, сяолін, сяоши, цзіньтіши, цзюецзюй, ци, чанши, чуські строфи, ши*.

Що стосується музики у Китаї, то вона теж має свою багаторічну історію. Китайська музика – це симбіоз питомо китайської, тибетської, монгольської, уйгурської, маньчжурської музичних традицій.

Китайська музика, як і інші види мистецтва, розвивалася без активних контактів з європейцями, тому європейська музична традиція не має багато спільного з китайською [5]. Саме це є причиною для запозичення певних притаманних лише китайській музиці елементів. Багато музичних жанрів та інструментів, які є розповсюдженими у Китаї, немає аналогів у європейських країнах, тому їхні назви цілком логічно входять до української чи російської мов.

Із зростанням інтенсивності контактів з Китаєм кількість робіт, присвячених китайській музиці, збільшується.

Ці запозичення також є не дуже розповсюдженими, однак такі назви як ерху – китайська традиційна скрипка, або цін - музичний інструмент даосів та буддистів, знайомі кожному з нас.

Крім того цю мікрогрупу також можна поділити на 2 категорії: загальні музичні поняття та музичні інструменти. До першої категорії належать нотні системи *12 Люй* або *люйлюй* та *гунчепу, яюе* — музика офіційних конфуціанських церемоній та традиційні китайські танки - *танок дракону* та *танок лева*. До другої категорії «Музичні інструменти» належить багато запозичень, ми наведемо тут найбільш частотні: різного виду лютіні — *гуцінь, піпа, люцінь, юецінь, ціньцінь, сатаер*; різного виду скрипки — *ерху, чжунху, гоуху, баньху, цзіньху, датун, хулуцінь, хулуху, цзяоху, діху*; дерев'яні чи бамбукові ударні інструменти — *гуань, юй, муюй, бо*; різного виду гонги - *ло, дало, фенло, сяоло*; різного виду ціни (дзвони) - *цін, дацін*; різного виду шени — *шен, хулушен*; *барабан дагу*.

Що стосується образотворчого мистецтва, то тут варто зазначити, що його історія також має багато столітню історію. Перші зразки творчості давніх китайців мали досить схематичний характер, вони не зображували дійсність, а просто прикрашали предмети побуту, як наприклад, порцеляну різними орнаментами. Справжній малюнок з'явився приблизно у IV ст. до н.е. Крім того, за декілька століть сформувалася китайська традиція, згідно з якою, крім власне малюнка на картині має бути зразок мистецтва каліграфії та печатка автора, що означало, що художник мав бути обдарований не лише у сфері малювання, але й складання віршів та каліграфії. До зразків образотворчого мистецтва ми можемо віднести китайські малюнки, порцелянові, металеві та глиняні вироби, ритуальні буддійські чи даоські приладдя, емаль, лаковані вироби. Китайське образотворче мистецтво є дуже своєрідним, бо формувалося без істотних впливів Заходу [6].

Традиційні для Китаю напрямки творчості з'явилися ще у давні часи, тому зберегли багато особливостей і по сьогоднішній день. Китайське образотворче мистецтво завжди цікавило європейців. У XIX ст. колекціонування предметів китайського живопису і скульптури стало надзвичайно популярним серед заможних європейців. У радянські часи інтерес до Сходу не зачухав, багато праць на цю тему було написано саме у ті часи. У XXI ст. науковці продовжують досліджувати китайський живопис.

Лексика зі сфери мистецтва запозичується безпосередньо з китайської мови, адже сучасні дослідники мають необмежений доступ до інформації на тему мистецтва.

Ця лексика є не дуже розповсюдженою, нею користуються зазвичай спеціалісти, але про ісіньську глину та жанр шаньшуй чули всі. Цю мікрогрупу можна умовно поділити на декілька категорій. Це жанри живопису — *женьхуа* (зображення живих істот), *шаньшуй* (пейзаж), *хуаняюйчун* (зображення квітів, пташок, орхідей і комах), *лінмао* (аніمالістичний жанр); техніки написання картин — *гоуха* (*традиційна техніка*), *гунбі* (*природна техніка*), *шуймо* (*акварель*); лексика, пов'язана з каліграфією — *чжуаньшю* (мала печатка), *лішу* (канцелярський стиль), *сінішу* (набігаючий стиль), *цаошу* (скоропис), *кайшу* (стандартний стиль); типи кераміки — *саньцай* (триколіор), *гуань* (*імператорський*), *цінбай* (*блакитно-білий*), *цінхуа* (*синьо-білий*), *ісіньська глина*.

Отже, варто зазначити, що з кожним роком в українську мову проникає все більша кількість запозичень з китайської мови, адже до цього призводить інтенсифікація комунікації між нашими народами. Китайські запозичення проходять складний шлях адаптації в українській мові, проте завдяки створеній Н.А. Кірносвою Українській транскрипції цей шлях істотно спростився, і процес входження китайської лексики в українську мову відносно стандартизувався. Через збільшення потоку інформації з Китаю і про Китай лексика китайського походження запозичується в українську мову напряму з китайської,

а не опосередковано з російської. Китайські запозичення зустрічаються в українських текстах не так часто, але їхня кількість постійно зростає і лінгвістична наука повинна реагувати на запити сучасності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Филин Ф. П.* Очерки по теории языкознания / Ф. П. Филин. Изд. 2-е исправ. и доп. - Москва : Бослен, 2008 — 416 с. - ISBN 978-5-91187-055-3
2. Словарь лингвистических терминов / под ред. Т.В. Жеребило. - Изд. 5-е, исправ. и доп. — Назрань : Пилигрим, 2010. - 486с. – ISBN 978-5-98993-133-0
3. *Шекера Я. В.* Хрестоматія китайської літератури (від найдавніших часів до III ст. н.е.) / Н. В. Коломієць, Я. В. Шекера. - К. : ВПЦ Київський університет, 2008. – 256 с.
4. *Шекера Я. В.* Хрестоматія китайської літератури (III–VI ст.) / Я. В. Шекера. - К. : Київський університет, 2010. – 194 с. – ISBN 978-966-439-276-8
5. *Крижанівський О.П.* Історія Стародавнього Сходу: навчальний посібник / О. П. Крижанівський. - К. : Либідь, 2002.- 590 с. – ISBN 966-06-0245-6
6. *Полікарпов В.С.* Лекції з історії світової культури: навч. посіб. / В. С. Полікарпов. - 6-те вид., стер. - К. : Знання, 2006.- 359 с. – ISBN 966-620-244-1

Стаття надійшла до редакції 7.06.13

Несина И., аспірант,
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ОСОБЕННОСТИ АДАПТАЦИИ КИТАЙСКИХ ЗАИМСТВОВАНИЙ ИЗ СФЕРЫ ИСКУССТВА В УКРАИНСКОМ ЯЗЫКЕ

В статье рассматриваются особенности адаптации китайских заимствований, которые относятся к сфере искусства в украинском языке, а именно, из этой тематической группы выделены микрогруппы, выявлены причины заимствования, определён возможный источник происхождения таких заимствований и частотность их использования.

Ключевые слова: китайский и украинский язык, заимствования, адаптация, лексико-семантические группы, тематические группы.

Nesyina I., post-graduate student,
Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv

PECULIARITIES OF ADAPTATION OF CHINESE LOANWORDS FROM THE SPHERE OF ART IN UKRAINIAN LANGUAGE

This article deals with peculiarities of adaptation of Chinese loanwords from the art sphere in the Ukrainian language, in particular, microgroups from this theme group were separated, reasons for loanwords and their possible origin were found, their usage frequency was also defined.

Key words: the Chinese and Ukrainian language, loanwords, adaptation, lexical-semantic groups, theme groups.